Ա· ՏԱՐԻ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒԼԻՍ 1897 ԹԻՒ 15

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
20 Թիւի համար
Վառնա . . . . Ֆր. 1,50
Վառնայէն դուրս . . . » 2
Արտասահման . . . . . » 2,50

ԿԱՏԱԿ

Գրութիւնք ետ չեն դրկուիր: Նամակ դրամ եւլն դրկել հետեւեալ հասցէին, ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ԿԱՏԱԿ»ի Վառնա (Պուլկարիա):

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԶԱՒԵՇՏԱԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

Администрация на списанието „ГАДАГЪ“ ВАРНА (България).

Հատը 7 1/2 Սանթիմ

Administration du journal «GADAG» VARNA, (Bulgarie).

ՓՈՔՐԻԿ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Զ

Դարերի ստրկական կեանքը իր կնիք դրել է հայ ժողովրդի մտքի ու սրտի վերայ: Հայը ամեն տեղ ցոյց է տալիս որ նա ստրուկ է, բայց այդ ցաւալի յատկութիւնը, ոչ մի ժամանակ և ոչ մի դէպքում այնքան պարզ չերեւաց, որքան այս վերջին տարիներ և մին էլ այն բանի մէջ, որը ստրկութեան հակապատկերն է յեղափոխութեան մէջ: Հայ ժողովուրդ գերի է տաճկական լծի տակ, նրա ազատիչ յեղափոխականներ ստրուկ են Եւրոպական յեղափոխականների ծրագիրների լծի տակ: Խօսքի ոչ մի ազատ շարժում, մտքի ոչ մի ինքնուրոյնութիւն դուք չէք գտնում մեր «կեդրոնի և բիւրօյի» կազմած ծրագիրների մէջ: Սա էլ ստրկութիւն է և աւելի վտանգաւոր քան տաճկական լուծը:

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր պատմական անցեալից յառաջացած պայմանների համեմատ ունի և իր ներքին պահանջները: Ամեն ազգի մէջ այս օրը երեկուայ արդիւնքն է: Այն ինչ որ այս օր տեղի է ունենում Ֆրանսիայում, նոյն չէ կարող տեղի ունենալ Տաճկաստանում, որովհետեւ երկու երկիրների անտեսական, քաղաքական կեանքի պայմաններ տարբեր են: Սա պատմութեան օրէնքն է: Նոյն օրէնքին է ենթարկուած և իւրաքանչիւր ազգի յեղափոխութիւնը: Ամեն ազգի մէջ նայելով իր կեանքի պայմաններին, իր զարգացման, յառաջանում է ներքին դժգոհութիւն, հետեւաբար ներկան բարեփոխելու պահանջ: Այս պահանջի իրականացումը կոչւում է յեղափոխութիւն: Յայտնի է որ ամեն երկրի ներկան նոյն չէ, և բարեփոխելու պայմաններ նոյն չեն, վերցնենք մի օրինակ, Անգլիան և Պարսկաստան: Երկու երկիրներումն էլ կան ներքին դժգոհներ և աշխատողներ իրենց հայրենիքներ բարեփոխելու: Բայց որքան զանազանութիւն երկու երկիրների յեղափոխականների ծրագիրների մէջ: Ինչ որ Պարսկաստանի յեղափոխականի խնդիրն է, դա Անգլիան վաղուց իր յետեւն է թողել: Երեւակայեցէք Պարսկաստանի յեղափոխականը, որի հայրենիքը խաւարի ստրկութեան մէջ ընկղմուած է, ուր տիրում է կամայականութիւն, ուր դեռ միջնադարեան խաւարը իր բոլոր ուժով թագաւորում է, ուր անտեսական կեանքը գտնւում է նահապետական շրջանում, ասում եմ երեւակայեցէք որ նա

ելնէ և քարոզէ սոցիալիզմ։ Ի՞նչ անուն կը տաք նրան։ Պոլսեցի «Հոս-Հոս»։ Դա փոխանակ իւր հայրենիքի պահանջների համեմատ գործելու մի ծրագիր պատրաստելու, սարկաստիկ վերցնում է օտարի ծրագիրը, որը ուրիշ պայմանների համար է կազմուած և նրանով կը սկսէ գործել։ Ի հարկէ դրանից միայն վնաս կը յառաջանայ։ Այս բան հասկանալու համար հարկաւոր չէ պարսիկ յեղափոխականին հայերիս նման հարիւր հազար զոհեր տալ։ Բաւական մի փոքր ուշադրութեամբ աչքի անցնել ազգերի պատմութիւնը և դիտել ներկայ կեանքը։

Էս տեսնում եմ ինչպէս մեր «մեծ» գործիչները այս տողեր կարդալով սրահամարհանօք մի կողմ կը ձգեն, բայց ես գրում եմ ժողովրդի համար։ Նրա համար էլ սրա հին բաներ են, բայց ի՞նչ արած որ նա մոռացկոտ է, և այս հին բաները մոռնալով վազեց նորերի յետեւից և նրան հասցրին այս օրուան։ Դառնանք յետ նայինք տեսնենք ինչո՞ւ այս տեղ հասանք։

Էմ.

ԲՈՑ ՆԱՄԱՅ ԽՈՒՍԵՐՈՒՆ

Հրապարակ նետուեցաւ հրաժեշտի խօսքով և Յոսի Գուդարեան ստորագրութեամբ մի թռուցիկ թերթ, որը կ'ամբաստանէ զրեթէ բոլոր Հնչակեան վարիչները, կարծես ինք է միայն մաքուրը, ինք է միայն սուրբը և կոչում կ'ընէ Դաշնակցականներու մէջ ճուլուելու։

Արդեօք այդ պարոնը չը մնացե՞ց, որ ինքն ալ այդ ամբաստանուածներէն մէկն եղած է երկար տարիներու շարքում՝ և ինչպէս ինք կը յայտարարէ — դեռ Ռուսաստանից մեկնելիս ինձ և իմ այն տեղի ընկերներին խաչ յայտնի էր Նաղարբեկեանների եսասէր ու շահասէր ընթացքը — հենց նոյն իսկ այս խօսքով գիտակցաբար մեղսակից եղած կը լինի այդ ղեղին բոլոր կամայականութեանցը և բոլոր շահասիրութեանցը, եթէ չէ՞ մեկցած գործիքը պղտիկ պատառիկներով գոհացող։ Ժողովուրդը այնքան ապե՞ւ է որ սա պարզ հարցումն իսկ չընէ այդ հաւատասիս պարոնին թէ՝ եթէ սխալած էք առաջ, ինչե՞ն գիտանալը, որ չէք սխալիր և այժմ և քիչ վերջ չգիտի հանէք մի ուրիշ թռուցիկ կամ հրաժեշտի խօսք միեւնոյն ոճով ըստ համար դաշնակցականներն ալ։

Ինչ որ է, երկար չը խօսինք։ դառնանք Մխիթեան հարցին, այն է միակ գարմանելին։ Պարոնը կ'ըսէ «Յեղափոխական գործի ներկայ խառնակ միջոցին եթէ կուսակցութիւնների միութեան համար հարց զարթեցնենք, գործիչ յեղափոխականներին զբաղեցնենք արատաւորուած ու շահախնդիր անհատների գործերի քննութեամբ և պահանջենք նոր ընդհանուր ժողով դումարել, նոր կազմակերպութիւն հիմնել, նոր անուն տալ և նորի գոյութեան հետ հայ հասարակութեան նորից ծանօթացնել, այդ այնքան ծանր է և պատասխանատու, բայց ի երկար ժամանակ և զուր տեղն ծախքեր խլելուց, որ աւելի ապէտաբերն է, տեղի կունենայ և այն որ հայ յեղափոխականների փոխադարձ յարաբերութիւնը կը լարուի ի վնաս գործի և ի միութեան բաղմացած խաչապողների։»

Ո՛վ պարոններ, ձեր շուրջը բոլորող հայկատակներու շրջանէն մի քիչ դուրս ելելով, իբր չեղբ մարդիկ, մտիկ ըրէ՛ք թէ ժողովուրդն այսօր ի՞նչ ածականներու տեղատարափով կը պատուէ բոլոր յեղափոխականներն ալ։ այն առեն կ'ըղ-

դաք թէ ի՞նչ ընել պէտք է յեղափոխականն սուրբ դարձին մնաւորապէս կրած ու կրելիք տագին վատնդին առջեւն առնելու համար։ Ձեր ցոյցած դարմանը՝ դարման չէ, այլ քանկրէի բռնուած մարդուն հոգեվարքն երկարացնել է, մահն աւելի դառն ու սոսկալի ընելու համար։ Ձեր առաջարկած անպտղութեան կոչումը միութիւն չէ, այլ ուրիշ անուններու տակ շարունակութիւնը նախկին անպտուղութեան և խառնակ վիճակին։

Պարոննե՛ր, Աստուծոյ սիրուն, մի՛ թաղուք բառերու հետ, զի ժողովուրդը յուսահատած է, տաղտած է, և ընդունելիք թէ կատարեալ պէս Բաբելոնեան խառնակութիւնը կը տիրէ մեր դորձերուն մէջ։ Եթէ ճանճի չափ խելք ունիք, եթէ մանանեխի հատի չափ խիղճ ունիք, համակերպեցէ՛ք արդարութեան ձայնին — այն է առաջարկուած դարմաններու տակ Միութեան դաղափարին — և դէմ այդ ճանճի խելքով փրկած եղէք ձեր ազատիչը և այդ խղճով քաջալերեցէ՛ք դժբաղդ ժողովուրդը։

Դուք ամենքիդ ալ՝ նոյն երդն է որ կ'երգէք, ժողովուրդը մինչեւ հիմայ հնարապարտակի վրայ չը անցաւ մէկ կուսակցութիւն, որ ըսէ, ես ազգին օգտին համար չեմ աշխատիր, ես կեղծաւոր եմ։ Դուք ըսէ՛ք, որի՞ն հաւատանք, երբ դուք ինքնին կը խախտէք ժողովուրդին հաւատքը, գործիքներու նկատմամբ։

Պարոննե՛ր, անհաշիւ և անել է ձեր բռնած ճանբան։ Կ'ըսէք թէ չեզք անձնուրաբութիւններէ ընդհանուր ժողովրդումներեն՝ ժամանակ կորսնցնելու և ահագին ծախքեր ընելու պատճառ կը լինի։ Մենք կ'ըսենք թէ արդէն շատ ժամանակ կորսնցուցինք և շատ ծախքեր ըրինք և եթէ այս սպան բեւեռիւնէ ճանբան շարունակենք, տակաւին շատ ժամանակ ու դրամ պիտի կորսնցնենք, մինչեւ որ Մայր Հայրենիք աւերակներու կոյտ մը դառնայ և միւս կողմէն Հայ ժողովուրդը իր դրպանին մէջ ոսկի մ'իսկ չունենայ տալու։ . . . Կ'ըսէք թէ յեղափոխականներու փոխադարձ յարաբերութիւնը աւելի կը լարուի ի՞նչ դարձին։ Մենք ալ կ'ըսենք թէ ճիշդ այդ կէտը հասկնալու համար է, որ ձեզի փորձաքարին տեղը կը հրամցունենք. զի հոն կամ իրար հասկնալով, կեղծը՝ անկեղծէն, գաղը՝ պարկեշտէն կը զատէ ու կը միանաք և ժողովուրդը միութեան այդ պաշտելի դրօշին ներքև սիրայօժար կուտայ իր կեանքն ու դրամը և կամ իրարու դլուխ պատռելով դուրս կուտաք ձեր թարդյակները, ձեր ներքին մարդը և կը թողուք ժողովուրդին, որ իր դիտցածն ընէ դրօշակիրով ձեր ճակատին բառերու ամենէն ապտուռը։ . . .

Դուք ըսէ՛ք թէ, ի՞նչ . . .

Պ. Ց. ԱՐՄԵՆԱՆ

ՀԱՅՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Շատ բան դրուեցաւ հայու կեանքին վրայ մեր ազգային լրագրաց մէջ. շատ բան դրեց օտար մամուլը մեր ազգային դոյութեան վրայ։ Հայկական խնդիրը ու հայու կեանքը՝ դրուած ամուր կռուանի վրայ՝ կը ծնծեն ու կը ծնծեն, ու տակաւին դիտցուած չեմ՝ ի՞նչ է հայկական խնդիրը, ի՞նչ է հայուն կեանքը։

Ա՛յն յուր ունակութիւնները, այն դարշելի մեծամտութիւնը, այն ազգակործան եսականութեան ոգին՝ որոնցմով փարակուած է մեր ազգին մի կարեւոր մասը, ժամանակ թողուցած չեն ինքնաճանաչութեան ոգին մտցնելու մեր մէջ։ Այսօր հասած ենք այն տեսակ մի տարբ-

օրինակ վիճակի, որուն վրայ չեմք կարող կազմել մի ուղղ գաղափար. անըստուգութեան մէջ թողած եմք ինքզինքնիս ժամանակի հոսանքին՝ որ ուզած տեղը քշէ ու տանի մեր ազգային գոյութիւնը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վախճանը. — գաղտնիք է դա մեզ համար. գաղտնիք մնացած է օտարին համար ալ։

Հայը՝ իր դարաւոր գերութեան մէջ մինչեւ հիմակ, այնքան նորանոր ձեւեր առած, այնքան տարօրինակ ունակութիւններ ու երեւոյթներ ի յայտ բերած ստեղծած ու խտացուցած է, որոնցմէ դատելով՝ հայու կեանքը շրջահայեաց ու մանրազննին կերպով դիտող մը չպիտի կրնայ կազմել մի ինքնուրոյն ու ուղղ գաղափար։

Ի՛նչ երեւելի գիտուններ, արհեստագէտներ, ի՛նչ բարեսէր անձնուրացութիւններ, ազգասէրներ ու անոնց հանդէպ ի՛նչ խաւարամիտներ ու ապիկարներ, ի՛նչ չար ոգիներ ու դաւաճաններ ունիմք մեր մէջ։ Մինչեւ չհասնի ժամանակը՝ որ ամեն կարելի ըլլայ կշռել որոշակի մեր ազգի յառ ու լաւ կողմերը չպիտի հասկցուի մեր ինքնուրոյն արժանիքը։ Մաղթելով որ այդ ժամանակը, այդ դատաստանի օրը հասնի շուտով, ու հայը կարենայ պարծենալ իր գոյութեան վրայ՝ իր քաջամտութիւններով ու առաքինութիւններով, մեր ողջամիտ դասակարգը, մեր ճշմարիտ ազգասէրները, մեր կրօնի առաքեալները, ի՞նչու չխաբանին հիւանդութենէ, քննելու համար ազգին ցաւերը, ու անոր կեանքի ապառնացող հիւանդութեան միջոցները։

Զը խօսուինք երեւոյթներէն, չօրօրուինք սին յոյսերով, տեսանք հասկցանք թէ որքան փուղի նման մեր կուսակցութիւններու գոռում գոչիւնները։ Բիրտ ուժին առաջ, բանականութիւնը, խելացիութիւնն է որ՝ յաղթող կը հանդիսանայ միշտ։ Մտածեցէք թէ՛ ինչեր կարող էինք ընել ու չըրինք, երբ թուրքը կ'օրօրուէր հեշտութեանց մէջ, և հայկական խնդիրը չունէր ներկայ հրատապ վիճակը։ Մենք՝ մեր բուն գործունէութեան միջոցին, ազգային գոյութեան հիմերը խախտեցինք, պատրաստելով հիւանդ ու ապիկար սերունդ մը, որոնցմէ ծնան ներկայ կուսակցութիւնները։ Ի՛նչ խեղճ ու կրակ երախաներ ունիմք, որոնք կը յանդգնին ազգը ղեկավարել հրապարակային մի քանի ճառախօսութիւններ ըրած ըլլալովին։ Ի՛նչ անճարակ ապիկար ու թանձրամարմին երիտասարդներ ունիմք, որոնք փիլիսոփայի հովեր առած իրենց «ես»ը կուզեն փառաւորել ամեն միշտ։ Ի՛նչ զարշելի խմբաւորներ ունիմք, որոց ամբողջ առաքելութիւնը սրածայր մօրուքը ու փայլուն ակնոցը կրնայ համարուիլ. ճշմարիտ հովիւներ որոնք կը տողան մեր ազգէս խաւերուն մէջ ու կը թուլցնեն առողջ ջիղերը, ու տակաւին ինչ անմիտներ ունիմք, որոնք ազնուականի հովեր կուզեն ունենալ, թուք ու արհամարհանք նետելով աղքատի երեսին։

Ո՞ւր է յանցաւորը. — Ժողովուրդը նոյն իսկ որ՝ չգիտցաւ ճանչնալ ժամանակին իր գոյութեան սպառնացող վտանգները։

Իսկ հիմայ, այնքան բարոյական, նիւթական ու մարդկային կորուստներէ յետոյ, մեր ազգային ճգնաժամին մէջ՝ անշուշտ պէտք է ուշաբերած ըլլանք։ Ճանչնանք ուրեմն մեր թերութիւնները, օգտուինք անցեալի դասերէն. պատրաստենք միտքերը, ամփոփենք ուժերը, ժողովուրդի կամքը յարգել գիտնանք, որպէսզի օր մը կարենանք ճանչնալ ու ճանչցնել թէ՝ հայն ալ ունի իր բաժինը, իր տեղը ազգութեան շարքին մէջ։ Խ.

Отговорникъ: П. Глушковъ.

Печатница К. Николовъ.—Варна.